

Oponentský posudek habilitační práce

PhDr. Alena Slezáčková, Ph.D.: Průvodce pozitivní psychologií. Nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace. Praha: Grada Publishing, 2012.

Habilitační práce PhDr. Aleny Slezáčkové, Ph.D. se zabývá novějším směrem, který se uplatňuje v psychologickém uvažování, pozitivní psychologií. Předložená monografie má 304 stran (včetně literatury a rejstříků). Autorka člení text do pěti kapitol a publikace obsahuje dále předmluvu, shrnutí, závěr a doslov.

Autorka, jak vyplývá z předmluvy, si klade za cíl přiblížit čtenáři vznik, vývoj a rozhodující témata pozitivní psychologie, uvádí výsledky výzkumů, jejich zhodnocení a přínosy pro rozvoj teorie, značnou pozornost věnuje možnostem využití poznatků pro zlepšení životů lidí. Usiluje přitom o prezentaci aktuálních a relevantních poznatků.

V první kapitole jsou nastíněny předpoklady vzniku a formování pozitivní psychologie, stručně je uveden její vývoj a stav v celosvětovém a českém kontextu. Slovy svých hlavních představitelů, zaměřuje se pozitivní psychologie na pozitivní aspekty psychických jevů s odkazem na to, že dosavadní psychologie soustřeďovala jednostranně pozornost na negativní stránky lidské psychiky. Domnívám se, že opodstatněnost této výhrady je sporná, sami protagonisté pozitivní psychologii poukazují ve studiu různých témat na návaznost na výzkumy, které byly realizovány před ustavením pozitivní psychologie datovaném začátkem tohoto století. Navíc akcent na specifické lidské kvality, včetně těch pozitivních, je spjat s humanistickou psychologií, je tedy oprávněné vytyčovat pozitivní psychologii jako něco nového a originálního? Autorka cituje názory poukazující na riziko jednostrannosti, pokud bude preferováno pouze studium určité skupiny jevů. Je si tedy vědoma limitů přístupu pozitivní psychologie, mohla to však jasněji artikulovat. Z textu (v této kapitole i celé publikaci) není úplně zřejmé, jak vlastně pozitivní psychologii chápat, je označována jako směr, hnutí, přístup, obor.

Následující druhá kapitola je nejrozsáhlejší a také klíčovou kapitolou pojednávající o tématech, které jsou chápány jako obsahové jádro pozitivní psychologie (např. osobní pohoda a štěstí, pozitivní emocionalita, pozitivní vlastnosti a rysy osobnosti a další). Nelze však tvrdit, že jsou výlučnou doménou pozitivní psychologie. Část autorů, kteří jsou zde uváděni se hlásí programově k pozitivní psychologii, neplatí to však univerzálně. Autorka prokazuje při charakteristice jednotlivých

témat velmi dobré znalosti a zorientovanost v problematice. Uvedu zde dvě poznámky. Pokud jde o výzkumy v oblasti osobní pohody uvádí české autory věnující se tématu, zmínku by si jistě zasloužil i slovenský psycholog Jozef Džuka, který se zabývá tématem subjektivní pohody již od devadesátých let a publikoval řadu studií z této oblasti. Jedním z přínosů pozitivní psychologie je zájem o studium charakteru. Zdroje tohoto zájmu by bylo potřeba hledat nejen v americké psychologii, ale zejména v tradici evropské, zejména německé psychologie (Klages, Lersch). Seligman a další protagonisté pozitivní psychologie to přehlížejí. Autorka správně poukazuje na kulturní podmíněnost prožívání štěstí a životní spokojenosti. Podobně je tomu i v případě ekonomických podmínek, ve kterých lidé žijí. Nejspíš u žádného z témat řazených k pozitivní psychologie není možné uplatňovat univerzalizmus a společenský kontext, ve kterém se lidský život odehrává, je třeba daleko více zohledňovat. Současné pojetí pozitivní psychologie přesto příliš zdůrazňuje jednotlivce, je individualistické. Za negativum považuji dominantní používání dotazníků, v mnoha případech by bylo vhodnější uvažovat o jiných metodách.

Třetí kapitola se zabývá možnostmi aplikace pozitivní psychologie. Autorka zde poukazuje zejména na její možnosti v psychoterapii, v škole a při řízení organizací. Největší pozornost však věnuje posttraumatickému rozvoji osobnosti. Je to pochopitelné, protože i ona sama uskutečňuje výzkumy v této oblasti. Uvádí zde výsledky výzkumu, kterého se jako členka širšího týmu zúčastnila. Šlo o výzkum posttraumatického rozvoje rodičů dětí s onkologickým onemocněním. Dosažené výsledky jsou zajímavé a inspirativní pro příští zkoumání.

Krátká čtvrtá kapitola obsahuje doporučení vycházející z poznatků pozitivní psychologie, kterých účelem je posílit kladné stránky osobnosti a přispět ke zvýšení prožívání štěstí a spokojenosti. Nechci s jejich obsahem polemizovat, nelze však ztrácet ze zřetele, že všechno není v rukou jednotlivce a sám mnoho věci nemůže změnit. Samozřejmě, nechci tím říct, že je třeba rezignovat na možnosti rozvoje sebe sama.

Stručná je rovněž pátá kapitola, která představuje v podstatě závěr. Autorka se v ní zamýšlí nad budoucností pozitivní psychologie. Uvádí tři možné scénáře. Je to jednak její zánik v podobě „módního hnutí“, jednak relativně samostatný rozvoj a jednak začlenění do širokého proudu psychologických výzkumů. Sama, ač protagonistka tohoto směru (hnutí) v České republice, se přiklání k třetí možnosti.

Co se týče formální stránky, práce je napsána poutavě, dobře se čte. Autorka jí neadresovala pouze odborné veřejnosti, ale i širšímu okruhu čtenářů. Styl psaní přizpůsobila této okolnosti, není to však na úkor vědeckosti.

Moje celkové hodnocení předloženého habilitačního spisu je pozitivní. Některé výše uvedené výhrady vyplývají z toho, že shledávám určitou koncepční nejasnost pozitivní psychologie. Na druhé straně, nezpochybňuji smysluplnost a důležitost zabývání se tématy, kterým se autorka v práci věnuje.

Otázky:

1. Jaký je názor autorky a jak ho může zdůvodnit, lze chápat pozitivní psychologii jako směr, přístup, obor nebo hnutí?
2. Lze konstatovat, že zformování pozitivní psychologie jako reakce na stav psychologie jako vědy má pouze dočasné opodstatnění a z dlouhodobého hlediska není nutná její existence? Jinými slovy, až se témata akcentovaná pozitivní psychologií plnohodnotně etablojí nebude již existence pozitivní psychologie potřebná?

Závěrem konstatuji, že uchazečka předloženou habilitační prací, prokázala svou kompetentnost a erudovanost v dané oblasti. Habilitační práce PhDr. Alena Slezáčkové, Ph.D. „Průvodce pozitivní psychologií. Nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace“ splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru Obecná psychologie.

V Brně 21. 2. 2014

doc. PhDr. František Baumgartner, CSc.